H

Libellus Michalonis et Lasicii vid. in parvo volum. seorsim.

J. A.

LINEAMENTA SARMATICA,

SUB PRÆSIDIO

CONRADI SAMUELIS SCHURTZFLEISCH.

Publicè asserenda

â

JOHANN. CHRISTOPH. ALBERTI,

Hab. in Audit. Publ. A. 1670.

d. 1. Octob. hor. antem.

WITTENBERGÆ,
Typis CHRISTIANI SCHRÖDTERI, Acad. Typ.
Anno cIↃ IↃc XXCIII.

SCRIPTORES.

I.

POst Pomponium Melam, Plinium, Tacitum, Ptolomæum, Jornandem, gentis hujus sub notione Polonorum, sive Bolanorum meminerunt inprimis Ditmarus Merseburgensis, Henrici II. æqvalis, Wippo, Conradi Saliqvi Sacellanus, Otto Frisingensis, Gottfridus Viterbiensis, Helmoldus.

2. Primo, qvod à C. N. elapsum est, seculo Sarmatæ, & Venedi, ac diu ante Heneti, sexto Slavi Slaviniqve, amplissimo diffusarum à Borysthene ad Vistulam gentium nomine passim celebrantur. Inde veluti adolescente medio ævo Polonos appellatos esse constat.

3. Recentiores, qvi à sec. XV. & XVI. numerantur, sunt Æneas Sylvius, Johannes Duglossus, Matthias Michovius, Alexander Gvagvinus, Martinus Cromerus, qvos uno volumine recensuit Johannes Pistorius Nidanus. Præter hos ad origenes eruendas adjumentum afferent Jo. Matthias à Sudetis, & Jodocus Ludovicus Decius.

4. Martini Cromeri epitomen adornarunt Salomon Neugebauer, & Joachimus Pastorius, alter Hermanno Conringio, alter M. Zvv. Boxhornio est impensè laudatus.

5. Ab excessu Sigismundi Augusti non inscitè commentatus XII. libris Reinholdus Heidensteinius est, cujus & extant de bello Moscovitico libri VI. in volumine historiæ Cromerianæ, A. 1589. Coloniæ Agrippinæ editi, qvi in recensione Pistoriana desiderantur.

6. De Henrico Valesio librum unum composuit Andreas Maximilianus Fredro, Capellanus Leopoliensis, qvi A. 1660. Gedani excusus est.

7. Rebellionem Russicam complexus est Paulus Piasecius, scriptor domi prudens ac fidus, in exteris incautus negligensq;. Cum qvo conjungere licet succinctum commentarium A. 1653. Regiomonti evulgatum. Ex utrisqve sua derivarunt Adolphus Brachelius & novissimus scriptor belli Cosacici Germanicè redditi.

8. Juri ac legibus Polonicis operam impenderunt Herburtus, Theodorus Zavvack, cujus processus, ut dicitur, judiciarius Varsaviæ lucem vidit A. 1647. Adjungatur Andreas Lipski à Lipe, cujus practicæ, qvæ vocantur, observationes A. 1648. ed. causidicis inserviunt; sed ejusdem decas qvæstionum publicarum in parte publici juris non planè nullum momentum habet. Conf. Jacobus Prilusius, aliiq;. Ad fori Lithvaniæ, qvæ Poloniæ innexa est, controversias nominatur Petrus Roisius: reliqva, qvæ ad hujus descriptionem pertinent, abunde suppetunt in Moscovia Sigismundi ab Herberstein.

9. Scriptum, cui titulus est, publicæ innocentiæ manifestum, in causa Lubomirskiana, & plerisqve regni actis perqvirendis idoneum, & hodie in ipsa Polonia perrarum est, primò in Polonorum vernacula, deinde Latina Lingva compositum.

10. Qvantum ad civiles regni rationes ferè admirandum se præbuit Ulicovius, summo B. B. judicio insignis, & accuratione solertiaqve nulli postferendus. Schedæ de morient. Pol. servanda, ac similes, sæpe qvidem utiles, at nimis interdum vulgares sunt, ut facilè inter has excellat, qvod novissimè prodiit sub nomine Censuræ Candidatorum Poloniæ.

I. N. J.

I. N. J.

§. I.

PRincipiò Polonia Duces habuit. A Ducibus inde Reges elegit. Regum circumscripta Potestas. Optimatium libertas magna, licentia maxima est.

II.

Regnum hodie, si ullum, legibus adstrictum. Leges, qvibus regni innixum fundamentum est, duobus capitibus continentur. Alterum libertas Electionis, alterum Religionis est. Utrumqve codex sanctionum Polonicarum suggerit. Vim, nervum, robur à Comitiis Varsaviensibus (a) arcesso. His stabit regnum, si observentur. Ruet, (ne vero ruat) si negligantur.

(a) *A. 1573. Huc spectant constitutiones publicæ, diplomata regia, qvibus hæc libertas repetitis vicibus firmatur. Memorandi hic Reges, Henricus, Stephanus, Sigism. III. Vladislaus IV. & qvi nuper regno se abdicavit, Joh. Casimirus. Sed imprimis memoranda hic fuerat sanctio Jagellonica.*

III.

Primus Regum memoratur Boleslaus Chrobry. Sed verò audacius, qvàm verius. Qvod velim æqvo animo accipiant Crantzius, Johan. Cluverus, Johannes Lætus, Georgius Hornius, Fr. Sansovinus, Arthurus Duck, Anthonius Albizius, Christianus Matthiæ. Sed neqve hi soli. Restant plures: Johannes Sleidanus, scriptor alioqvi gravis & probus, Lucas de Linda, Joachimus Pastorius, Henricus Bangertus, & qvem hic seqvitur, Gvagvinus, Auctor novissimus Polonici status, innumeri demùm alii. Unum id impensè hic miror, cur

cur Polonici scriptores, iiqve non vulgares, tantùm sibi indulgeant, ut patrocinentur errori. Qvùm non plane nullum hic suppetat argumentum, fuisse tempus, qvo Polonia colere Imperatorem, colere Imperium debuerit. * Qvod tamen ægrè faciunt Poloni, jam dissimulantes, qvæ scribenda erant, jam scribentes, qvæ tacere præstitisset. Notatus hic multis nævus est. Ex omnibus seligamus. *(b)* Conringium, testem parum laudandi moris.

** Chron. Pegaviense ad A. 1135. Otto Frising. Chron. VI. cap. 28. VII. cap. 19. Sanblasianus app. cap. 7.*

(b) *Cap. 18. de F. I. G.*

IV.

Qvi edisserunt hoc loco familiarum vicissitudines, non impingunt semel. Scriptor Novitius des Polnisch. Königs Stamms / XII. recenset interregna. Sed abhorret is loqvendi modus ab accuratione civili. Nec pensi is habet distingvere Ducum tempora à Regum. Utinam vero præter hunc lapsum nullus superesset alius. Sed mendum augetur mendo. Inter exempla sunt, qvi in tradendis Poloniæ dynastiis operam ponunt suam. Alii sex: alii plures, multi pauciores numerant. Joh. Buno *(c)* Dynastiam inserit Zechidarum. Verum hæc ad Bojohemos pertinet, non ad Sarmatas. Nisi tamen Cracidarum dictam cupit, à Craco Auctore appellatam. Qvi rem in compendium redigunt 1. recitant Dynastiam Lechi, unde surrexit familia Lechidarum. 2. *(d)* Craci. 3. Przemislai. 4. Lesci. Hinc progenies Lescidarum. 5. Piasti, Civis Crusvvizensis, filii Gosisconis, ùt produnt Sarmatici annales. Ab eo prosapia Piasteorum, seu Piastidarum, *(e)* qvæ nondum desiit. Reliqvias Silesia habet. 6. Jagellonis, qvi Jagellonidum Conditor. Hoc ad regni clavum subducto, Piastei, qvi Silesiam colebant, Principes, sive odio, sive ultione excitati se suosq; regno Bohemico illigare cœperunt. Sed manifesta hæc omnia. Videamus jam, qvid Sarmatiæ expediat.

(c) Sec. IX. Hist. univ.

(d) *Unum hic notandum, omitti δωδεκάρχας, seu Palatinos, vulgo Vaivodas, qvi binis vicibus interserendi (1) Post Lechum (2) Post Cracum. Præter hoc addo, verum eumq; indubitatum historiæ Pol. characterem incipere cum Piasto. Anteriores multæ ἄδηλα comitari. Ne μυθικὰ dicam. Proinde hic, si usqvam, judicio opus est.*

(e) *Vid. de his Aut. Cens. Cand. Polon. Conf. alij, qvi rectè memorant, eos primum veritatis divinioris lumen Sarmatiæ intulisse.*

XV.

Regni Caput (inde enim auspicari libet) Cracovia est. Civitas vasta magis, qvam valida. *(f)* Perculit hujus rei cogitatio multorum animos Regum. Præsertim Sigismundi Augusti, *(g)* ut qvi pensaret, qvanti interesset Cracoviam muniri. Laudabilis hæc solicitudo, sed Ordinibus odiosa. Nempe existimaverant hi, munita Cracovia, nova sibi instare fata, libertatem in discrimine fore, regem ad regiam potestatem grassaturum. Hinc responsum tulit, Polonos Virtutem lacertis ostendere. *(h)* Muris, arcibus, castris non delectari. Verum latebat metus affectandæ dominationis. Regem prætextu securitatis moliri Monarchiam, una omnium suspicio fuit. Prudentiam interpretabantur Poloni. Sunt, qvi admixtum qvid imprudentiæ colligant. Disceptet, decidat, qvi velit, velit, qvi potest. Ego dixisse satis habeo, publicæ interesse rei, ut privatæ suspiciones publicæ utilitati remittantur. Hoc magis, qvòd alia Polonis in promptu sint servandæ libertatis instrumenta. Sed age ostendam, qvid hinc emergere damni, qvantum conflari Christianis periculum possit. Fingam irritari Turcas, colligere exercitum. Uno impetu effundi in Sarmaticos campos

campos. Omnia præda hoſtis erunt, priusqvam juſta acie cum hoſte decernatur. Qvid ſi Fortuna belli, ut ſubinde mutabilis eſt, refragaretur? Sane conclamatum foret, cum neqve præſidium victis, neqve aſylum ſubditis ſupereſſet. Qvos tamen habere omnes æqvum eſt, qvò fugiant ad ſalutem, qvò fortunas, & qvicqvid carum eſt, perferant. (i) Atqvi id jam liqvet ſatis. Et niſi liqvet, teſtari Varadinum poteſt, qvantum in arcibus & caſtellis ſitum ſit momenti. Qvippe compertum, amiſſo Varadino, periclitari Ungariam juxta & Tranſylvaniam cœpiſſe: Coſacos Oſmannidarum jugo ſe ſubmiſiſſe. Tantæ utilitatis eſt, extruere arces & tueri extructas.

(f) *Arx civitati impoſita, ubi veterum Regnum conſpicua monumenta.*

(g) *Vid Joſ. Maria Maraviglia Hermet. Cœleſt. p. 94.*

(h) *Imitantur Poloni Spartanos. Sed deſiit ſeculum illud Spartanum. Deſierunt Spartanorum mores.*

(i) *Penſant tamen hanc arcium propugnaculorumq; jacturam varii montes, qvibus includitur, diverſa flumina, qvibus interluitur Polonia. Sed Naturæ hic ſubſidium debetur ab arte.*

VI.

Qvanqvam ergo magni æſtimem Sarmatarum Virtutem, nec ignorem inſuper, Tataris Turcisq; admodùm formidabilem eſſe hanc gentem, tamen neceſſitas temporum exigit, & ipſorum Polonorum ſalus, ut communiant civitates, excitent arces, omnia deniqve comparent ad publicam ſecuritatem.

VII.

Cum de munimentis, deqve munimentorum neceſſitate expono, ſubit recordari Kamienici. Hoc ſuſtinendis Tatarorum incurſionibus ſuffecturum ajunt. Sed ſufficiat Tatarorum. Fortè tamen pertinaciæ Turcarum non ſufficiet. Qvin fortè fama major vero, qvæ ad nos de operibus

operibus munitionibusqve Kamienici perlata eſt. Tum verò ſentiunt non pauci, Tataros jamdudum Kamienicum * occupaturos fuiſſe, ni impetum cohibuiſſet prudentia Turcarum. Ut qvorum qvaſi beneficiarii Tatari ſint, intenti ad eorum nutum, & parati ſeqvi ſigna, cum velint. Turcis autem hujus conſilii non aliud pretium eſt, qvam formido. Cohorreſcunt enim, cum inaudiunt de auxiliis Germanorum, & qvi Septentrionem colunt. Hos vero judicant, nolle deſtituere Polonos, dum unus apud omnes metus eſt creſcentis potentiæ Turcarum, qvi vel invitis extorqvere arma poteſt. Et verò communis Chriſtiani orbis cauſa hæc eſt, qvæ copulare diſſidentes debet, ut obex tandem ponatur poſteris Oſmanni.

* *Simon Starovolſcius in Polon. p. 114. refert, oppidum eſſe & natura loci manuq; permunitum, nec refragor, ſi & ſentiat pro conditione Podoliæ, & loqvatur. Subſcribit Starovolſcio Alexander Gvagvinus in deſcript. Pol. & non modò arcem muro propugnaculisq; firmatam, ſed civitatem etiam ob rupem acceſſu arduam fermè inexpugnabilem eſſe ſcribit. Qvicqvid ejus ſit, parum lætus nuper allatus nuncius eſt, veniſſe in Turcarum Tatarorumq;, qvos antehac ſtrenuè repulerat, poteſtatem: Qvæ ut qvamprimùm recuperetur, aſſeraturq; priſtino domino, & Germaniæ, & univerſi ſeptentrionis intereſt.*

VIII.

Ut meritò jam invehamur in eos, qvi ſolius qvæſtus cauſa Turcarum ſe applicant partibus. Indignum ſanè Chriſtianis, ſtare adverſus Chriſtianos, deſerere ſuos, aſſiſtere impiæ genti. Et verò Deus, Pietas, amor, qvæ Chriſtianos copulant cum Chriſtianis, iniqviſſimo exemplo adverſantur. Relinqvatur impia adeo colluvies ſibi. Retineat ſordes ſuas. Chriſtiani jungantur Chriſtianis. Fœdera, ſocietas, amicitia, ſancta nomina ſunt. His dignari Turcas probroſum orbi Chriſtiano. Impium qvoqve accedere barbaris, adverſari ſuis. Prætextus commerciorum

rum pulchrè qværitur, solidè non stabilitur. Certè nemo probaverit hunc morem, qvum Christianus Turcæ expetat societatem, ut noceat Christiano. (k) Speciosa qvorundam commenta multum ostentationis, parum pietatis, minimum laudis habent.

(k) *Rationem reddit Petrus Santerna Lusitanus, qvod sint inimici imperij, & Christiani nominis, qvod Christianos perseqvantur & sedibus expellant, tr. de assec. Ed. Lugd.*

IX.

Revertamur ad institutum. Potentia Polonorum terrestris, opes in agro, vis belli in eqvitatu ferme omnis est. Maritima potentia Naturæ magis donum, qvam fortunæ & artis. Hac carent Poloni, pollent Hispanus & Veneti, Veteres Osmannici imperii hostes. Cæterùm divitiæ agrorum nec nullæ, nec nimiæ. Commerciis demùm regna efflorescunt. Sed genius Polonicæ gentis vix capit. Haud exiguo, ut creditur, regni damno. Præter eqvitatum, qvi validissimus est, (l) cura peditatus esse (m) debet. Ut habeat, qvos opponat Prætorianis. Spahis enim haud dubiè est resistendo.

(l) *Rex 140000. (alij 200000. recitant) Nobilium educere in aciem potest, si instat periculum, si imminet hostis. Expeditio hæc apud ipsos Postpolite Ruszenie audit. In proxima expeditione ultra 100000. fuisse memorant.*

(m) *Jam olim Tacitus Sarmatis objicit ignaviam ad pedestres pugnas. Hist. I. Ego monere malim, qvam tale qvid objicere. Sed Sarmatæ fortasse ipsi dubiam objicient fidem.*

X.

Æstimavimus satis excitatam Polonorum indolem, animum bellicarum rerum capacissimum. Lustrabimus popularium erga populares jam fidem. Pro patria oppetere mortem, ducunt laudi. Pro salute regis capere arma, corpus objicere periculis, omnia deniqve experiri parati. Transfugam fieri, summum ibi scelus. Comitari regem in qvacunqve fortuna, decus interpretantur. Multas gentes ferro in reges sæviisse compertum. Poloni servatorum regem gloriam tulerunt. Dissentire qvidem & obniti, indignariqve insuper sæpe, & edere irati animi signa, non rarum. Sed manus regum imbuere sangvine, & insontes deposcere ad necem, generoso hactenus populo piaculum fuit. Magna hæc fides, gloria autem fide major, pietas longè maxima. Paucos excipimus, qvibus sensum obseqvii sive innata ferocia, seu pertinacia excussit. Hos rebus studuisse novis, recessisse à fide erga Reges, exuisse reverentiam, sicut notum, ita universæ genti neqvicqvam imputandum.

XI.

Perspicaciam gentis colliget, qvi ùt cauti sint, & regum scrutentur destinata ac mores, apud animum expendit. Piastidas ad Casimirum usqve M. nulla religione astrinxerunt, successores vero hoc obligare vinculo consultum putarunt. Prorsus ut appareret, libertatis retinendæ tenacissimos esse. Sic regum coerciti spiritus, sic evitatum servitutis jugum, sic privilegia retenta atqve immunitates vindicatæ omnes. (n)

(n) *Non multo secus, atq; Teutones, qvi Caroli V. antecessores laxius, Carolum V. arctius ex Imperii utilitate legibus adstrinxerunt. Vide Sleid. & ex eo* Stirn. *Nomoth. t. 4. §. 6.*

XII.

Monui de Casimiro M. Princeps is animi plenus & raræ exemplum benignitatis. Hic Poloniam lateritiam accepit, non multo post marmoream fecit. Beneficiis Ordines, plebem, magnos, medios, minimos, omnes sibi devinxit. Russiam in Provinciæ formam redegit. Leges, cultum, decus in Poloniam intulit. (o)

(o) *Vid. Aut. Anonym. in Piast. Joachim. Pastorius in Casimiro Magno. In eo desierunt regnare Piastidæ.*

XIII. Au-

XIII.

Auspicata hæc regno omina. Auspicatiora ferme in Vladislao Jagellone. Qvi Lithvaniam Poloniæ innexuit, ut hodie utraqve eodem civili vinculo contineatur, eodem jure regatur, eodem demùm obseqvio eidem Principi pareat.

XIV.

Haud seciùs caput extulit in Casimiro III. qvi Prussiam addidit. (p) Prussiæ exemplum secuta Livonia est. Hanc Poloniæ adjecit (q) Sigismundus Augustus, augendis regni finibus occupatissimus Princeps. Cæterum habeo, qvod desiderem cum prudentibus in Sigismundo III. qvi Cracoviam, inclutam Veteri Regum sede civitatem, Varsaviâ mutavit. Omine parum prospero, consilio minus utili, eventu certè non salutari. Adeò verum est, mutationes sedium auspicia nunciare nec prospera semper mutantibus, nec læta iis, qvi mutantium imperia colunt.

(p) *Notat hic asperè Albertum Teutonici Ordinis Magistrum Besold. I. P. Part. 3. c. 4. p. 235. Excusant moderatiores. Notas vicissitudines peculiari servo argumento. Borussia Ducalis soluta jam beneficiario vinculo est, qvod constat ex transactione Velaviensi. Cessit enim El. Brand. ut supremo Domino, soluta fiduciario nexu. Conf. dissertatio nostra de rebus Prussor. ad §. 28.*

(q) *Livonia in sanctionibus novissimis jam dispescitur in Svedicam & Polonicam. De hac qvid Moschi respectu publicè cautum nuper sit, apparet ex sanct. Pac. Oliv. c. 5. §. 1. De Livonia alioqvi in Cis & Trans-Dunanam divisione Geographi pleniùs agunt.*

XV.

In Stephanum Bathorium parum æqvos deprehendo Sarmatas. Periculum metuerunt libertatis, fortè qvod regis potiùs, qvàm regni haberet rationem. Suspectus enim insidiari juribus, insidiari libertati. Regis qvoqve, id est, sui potius, qvam regni æstimare utilitatem videbatur. Hinc indignantium voces qverelæ mutati in publicum amoris. Dedignari Ordines, proscribere Zborovios, denunciare pœnam inter Præsules summo, abrogare Proceribus officia, disponere de Provinciis beneficiariis liberè, intolerandum genti. Nec de Vladislao IV. una omnium opinio fuit. Multi eum niti solito altius, & plus moliri, qvam par esset, & regiam complecti animo vim, conjecerunt. Nimirum prona Martiis regibus via est ad dominatum.

XVI.

Hactenus de Regibus monitum. Summa eo spectat, ut materiam diffidentiæ, æmulationis, litium amoliamur. Captare arbitrium, omnia moderari pro nutu, libere, ferre sine Comitiis leges, statuere qvid sua sponte, decernere sine consilio consensuqve procerum, Senatus, ac Nunciorum terrestrium, in Polonia inauditum. Regem habere Ordines malunt, qvam regnatricem domum. Regnum electione deferunt. Nec tamen plane nullam successionis habent rationem. (r) Præterire hæredes possunt, haud tamen prætereunt facile. Nisi cogat necessitas, nisi flagitet regni servandi cura, nisi causæ admoneant gravissimæ & sine dispendio salutis publicæ non negligendæ. (s) Scriptor qvidam non inscitus disertè tradit, Senatorum judicio consentaneum esse, Rempublicam se potius habere, qvam regnum. Cæterum scriptoris illius majus in Ordines studium, qvam in Regem. * Fatendum alioqvi, Optimates magno se efferre splendore & caliginem inducere Monarchiæ pleniori. Optandum, ut concordia utrisqve constet & firma tranqvillitas duret, & ipsa maneat æternitas rerum. Fiet id, si reges ament suos optimates, hi colant suos Reges, utriqve studeant publicæ utilitati. Si meminerint Reges, regnum se habere astrictum, Senatum esse liberiorem, si Ordines foveant Camillos, si expellant Marios, si Sullas detestentur.

(r) *Qui Scholis operantur, regna electititio successiva appellant.*

(s) *Aut moment. Polon. servand. rat.*

XVII.

Novum invitat de Comitiis argumentum. Jus indicendi penes Regem, statuendi potestas Regi cum Senatoribus & eqvestri Ordine communis. Utri horum præpolleant, haut qværere opus. Sciunt, agnoscunt omnes. Prudentibus sane hinc indicium, Poloniæ regimen potius Reip. convenire, qvam regno. (*t*) Ordines aut sacri, aut profani. Utriqve regni Senatores. Post eos Delegati Nobilitatis sedendi jus nacti. (*u*) Sententiæ tamen dicendæ præcipuum apud hos pondus. Si qvid proponi decernive oporteat, referunt ad Senatum. Leges verò à Senatu accipiunt nullas. Potius Senatus ad eos, qvam ipsi ad Senatum se accommodant. Tanta nobilitatis auctoritas est. Senatus exhibet Optimates, Nobilitas Populum, Delegati Nobilitatis Tribunos. Cæterum Comitia Polonorum ut plurimum sunt paludata. Nempe stant sub dio, stantes stipant militares turmæ. Hæc cum aguntur, coeunt deliberaturi, post deliberationem definiunt, si tamen definiunt semper. Atqvi hic dubitaverim cum Senatorum, tum Nobilitatis ingenuum morem, qvod reges mereri regnum, non mercari velint. Qvi hic dubitat, excutiat annales, indaget acta publica, vestiget experientiam, inveniet, qvæ indicamus.

(t) *Casp. Ens de Reg. Polon. Th. Pol. ap. 15. De Cætero per occasionem Regni, mentio succurrit Abbatis Casinensis Vincentij Sgvaldi, qvi pulcherrime Reipubl. qvatenus optimatium jure regendæ, rationes, exempla, exemplorum nexus ostendit. Addi etiam forte possunt, qvæ de rationibus Reipub. cum antiqva tum hodierna eleganter ordinavit judicavitq; Pompejus Caimus in Paralel. Polit.*

(u) *Al-*

(u) *Althus cap. 33. Lind. descript. Regn. Pol. Popping. in O. I. Huc Dav. Frølich. in Viator. lib. 3. p. 47. 48.*

XVIII.

Nobilitas Poloniæ seminarium pariter & præsidium est, Nobilium eadem dignatio, par Jus, æqvalis libertas celebratur. (x) Ab his multi Principum surrexerunt. His necessitudine immisceri, Principibus sæpè non indecorum neqve inglorium est visum.

(x) *Vid. Staravolscius. Aut. Cens. Cand. Pol. Autor Gallicus qvidam, cujus nomen lates sub literis D. T. V. T. de l' Estat du Roy de Pologne. Sansovinus del governo del regno di Polonia.*

XIX.

Omnia, qvæ sentimus, dicere non expedit. Alia aut servanda domi, aut relinqvenda expertis rerum. Tradamus nihilominus aliqvid de hodierno Rege. Is à (*y*) Visnioviecia dux, à Sangvine Korybuthius, eoq; Jagellonidis vinculo agnationis annexus. (*z*) Ultima origo ex Lithvanis. Prænomen Michaelis: In prænomine augurium diadematis feria Michaelis imponendi fuit. Auspicia rerum gerendarum prospera, ingenium perspicacissimum, animus ingens multisqve artibus imbutus, experientia singularis explendescit. Nihil in eo desiderant boni, omnes sperant bene. Hinc studio Nobilitatis provectus, hinc ad regni Clavum subductus. Attritæ qvidem paternæ opes sunt Cosacico bello. Animus tamen semper idem viguit, infractus nunqvam. Omen hoc olim accipiebamus altioris fortunæ. Exitus non defuit omini.

(y) *Alij Wisniewicz, alij Wisniowez, multi Wischniowez, nonulli Visnioviez scribunt. Is Numæ potius, qvàm Romuli ingeniũ habet.*

(z) *Demetrius Korybuthus frater Jagellonis. Familia utriusq; Principalis, ultima origo traditur ex Italia à Columnis. Columnas arcessunt à Germanis. Ex Stricovio observant, Wesniovvciorum & Sbarasciorum Antecessorem appellatum. Huc referunt Diploma Fidelitatis A. 1386. concinnatum. Et Staravolscius annotat monumenta aliqvot Wiosnieviciorum Ducum.*

XX. Sum-

XX.

Summa hujus Regis cura, ut tempestatem ex Ukraina impendentem avertat. Et profecto avertet, si de consilio ejus res regatur, * si reconcilientur rebelles, si cum regno redeant in gratiam Cosaci, si Ordines denique, cum opus fuerit, non destituant optimum Regem. Impiæ seditionis Russorum memoria nondum exolevit. Vitari potuisset malum, si Russici ritus relicta libertas fuisset, si, quod ex promisso debitum erat, regni curia dependisset, si major erga eos præfectorum regiorum moderatio apparuisset, si avaritiæ Judaicæ nihil in ipsos licuisset, si denique in nulla libertatis parte damnum ad illos redundasset. Mittimus alia querimoniarum capita. Tantummodo hic monemus vitandum esse Russicum istum Sullam. Hunc vitare est præsens periculum vitare & fraudem. Quid mirum? Turbidi ingenii homo est, & profundæ simulationis. Fidei quoq; anceps & mutabilis in momenta. Tum promittendo paratior, quam servando. Omnia illi ludus. Etiam religio pactorum. Hoc observandum regi, observandum regno est. Ad ultimum, elegans in Viosnievicio Polonici exemplum moris. Scilicet Reginas à Germanis sumere malunt, quàm Reges. Suspecta adeo Germanici nominis magnitudo. A sexu seqviori non perinde metuunt. Hunc regi potius, qvam regere debere ajunt. Jam plures ex Austria reginas acciverunt. Novissimè documento Viesnievicius est. Cujus & regnum fortunet DEus & torum. Illi felicitatem, huic fœcunditatem largiatur.

* *Alius hoc A. 1672. eventus, atq; superiori consilium fuit. Facta in Polonia pax est, sed magna Polonorum jactura: Podolia nunc gemit sub Turcarum jugo.*

XXI.

Regibus olim concessa abdicandi libertas. Multa hinc in Remp. mala, plurimæ calamitates. Jam melius provisum regno, libertati isti obex positus. Argumento Viosnievicius est, regno se, donec vivit, ex lege non abdicaturus. Id religiosè promisit: religiosè implebit.

XXII.

Seqvitur, ut tradamus, qvid Polonia reponere in se, qvid tribuere exterorum auxiliis debeat. Non negamus, nimiam fiduciam sui, sæpe initium miseriæ esse. Nolimus diffiteri tamen, Poloniæ domi potius vires qværendas, qvam foris. Auxilia aut sæpe sunt sera, aut non suffectura. Ac id qvidem facere Polonis in expedito est. Gens numerosa, & idonea insuper bello, & tanto aliqvando magis resurrectura, qvanto major ruina fuit. Probant id superiora bella, probant exempla bellorum. Assentiuntur Polonici scriptores. Idemq; nuper Batavis suggessit qvidam in opusculo, de eo, qvod interest Bataviæ.

XXIII.

Piget hic referre, qvod prodidit Thomas Campanella. Is securitatem Sarmatis certissimam pollicetur, si Poloniæ cum Moscovia conjungendæ rationes ineantur. Sed vanum consilium, vanius promissum. Diversa Moschorum & Sarmatarum ingenia, adversi mores. Dispar etiam regnandi jus, dispar modus. Imperium Czaris successioni innixum, nec circumscriptæ potestatis. Regnum Polonorum conferendum electione, nec administrandum pro nutu. Servile obseqvium Moschorum, liberrimum Polonorum est. Ne meminerim, qvam pertinaciter sua colant sacra Moschi. Sua qvoqve Poloni. Nunqvam adeo conciliandi, nunqvam redigendi in unum corpus. Pontifex, Pontificis ceremoniæ illis detestabiles. His contra Græcorum. Hos ergo conjungere pugnantes, componere dissidentes, jam diu desperavit Palatinus Czerniechoviensis. Qvod indicio est, promisisse Campanellam, qvod nulla ratio futurum promittit. Ostentui ergo hic Monachus est. Magis Monachi simplicitas.

XXIV.

Cæterùm optandum est Polonis, recuperent Smolenskum, qvo nuper exuti sunt à Moscho. Idonea hæc regno olim Civitas,

(aa) unde inferre periculum hosti & propellere licebat. Jam amissa desideratur. Nec verò sola. Præter hanc Provincia trans Borysthenem, cum situs, tum securitatis ratione utilissima Polonis Repetere arduum, * relinqvere periculosum. Hæ diminutiones, belli civilis fructus. Non exiguus hinc metus, nec minus discimen. Maturè adeo providendum genti, ne gentis potentia justo latius serpat.

(aa) *Laudant hic Poloni Gedani sui vires & fidem. Laudavit Pastorius in Casimiro III. Laudavit proxime Andreas Olszowski, Pomesaniæ Procancellarius, & Regis sui Legatus.*

* *Tum propter belli ex bello rursus metuendi discrimen, tum propter pactiones novissimas Moscho-Polonicas.*

XXV.

Refert qvoq; ad institutum nosse, Poloniæ sæpe plus nocuisse civilia, qvam externa bella. Tutus Rex, tutum Regnum, si discordiæ fuerint sopitæ, si compressæ factiones, si extinctæ rebelliones. Militem excire promtum, eundemqve Scythicæ gentis terrorem. Atqvi vero jam tempus est, mea Polonia, ut excias tuendo Borystheni. Justus tibi, barbaris impius fœdusq; bellandi titulus est. Hi pro dominatione, tu pro libertate dimicabis. Aude, vindica Ukrainam. Aderit Deus. Aderit fortuna. Cœpta bona bonus exitus seqvetur. Verbo, Vinces, Vincendo triumphabis, triumphando gloriam illustrabis. Imo vero illustres. Ut aut desinant te vexare, * aut subigantur, qvum vexant, aut subvertantur, cum subacti resurgunt ad colligendas vires, ad turbandam regni tui qvietem.

* *Inter regni curas præcipua hæc est hodie, 1. resarcire jacturam Podoliæ: 2. videre, qvemadmodum Polonia ex tributaria iterùm libera fiat.*

XXVI.

Qvantum tranqvillitatis servandæ pretium sit, exploratum jam habemus. Alia denuo subit solicitudo. Hæc publicam spectat utilitatem. Cujus compendium cura numi. Proinde cavendum monetæ: puniendi monetæ adulteratores. Providendum qvoqve, ut cudatur moneta à probis, & materiæ pretium, pretio materia respondeat. Nec vero indulgendum cuivis Jus monetæ. Ingens hic abusus, ingens abutentium scelus, unde damnum commerciis certissimum inferunt. Ab his ad Rempublicam, à Republ. ad universam humanam societatem serpit. Atqve hoc cum tua conjunctum salute est, Polonia. (bb) Ruunt indulgentià in hoc vitium privati, privato qvæstui intenti. Prospiciendum adeò, ne aut privatis ejusmodi concedatur potestas, aut si concedatur, in eos qvi adulteraverint, maturè animadvertatur. Constituendum ad hoc certum in moneta pretium, constituendi, qvos appellant, Zygostatæ. (cc) Sæpe deliberasti de his nævis, tolles tandem & vindicabis privatos privatorum hominum mores. Judæos tolerare, omni licitum jure. Hos vero negotiis imponere, his frænos laxare nimis, & omnium usurpandorum facere copiam, haud consultum. Turbarunt nuper monetæ rationes in tantum, ut vicinæ ditiones ingemiscant. Hæc causa, cur multi civium facultatibus lapsi, cur plurimi mercatores existimationis fecerint jacturam, creditoribusq; decoxerint suis. Tuum, mea Polonia, est, his obviam ire malis, & qvod præcipuum gloriæ caput est, cum regno ponere calculum, cum calculo conservare regnum.

(bb) *Vid. Aut. Cenes. pro redint. Pol. reg.*

(cc) *Ad hoc vid. D. Zieglerus, vir mihi inter magnos magnus, & ut nostri ævi decus, ita exemplum futuri. In disp. de Jur. Monet. Saltem adjicimus, auri argentiq; signandi jus apud Veteres sanctum fuisse semper.*

XXVII.

De Monetæ remediis nil reperio, qvod exponam ultra. Aut si reperio, hujus scripturæ excedit modum. Visum nunc deliberare, qvid sit, qvo regnum conservetur. Plurimi cœleste arcanum allegant & ineluctabilem ordinem fati. Hoc facere, hoc stabilire Sarmatiæ libertatem. Reddi adeo hinc rationem posse, cur facies, forma regni Polonici sibi conveniat soli. Nulli vero alii. Nil enim subesse, nisi occultam numinis vim. Huic standum, huic acqviescendum esse. Et mirum certe, inveniri Respublicas satis confusas, qvæ in ipsa durant confusione. Inveniri imperia, qvorum forma pœne sine forma & præter regulam civilis legis. Manere tamen eadem & retinere inter contumaciam ac dissensiones

 secu-

ſecuritatem antiqvam. Nos agnoſcimus Deum regnorum ſtatorem. Miracula arcemus. Reſpublicas confuſione nutantes haud probamus. Unum alterumve exemplum eas non munit. Qvod rarum, raro tutum, raro diuturnum. Facile periturum, qvod ægrum. Sic non ſecus caſurum, qvod prægravi mole inclinatum. Certa, non ancipitia, Reip. conſervandæ conſilia habere, non expedit modo, ſed etiam neceſſe eſt. Turbida iſta & fallacia, & nil ſolidi habentia diſplicent meritò. Si lubrica via ſit, ſi deficiat, ubi pes figatur, promtus ſane ad exitium gradus. Nos qvid ſentiamus, aut dicemus ex ſuggeſtu, aut monebimus privatim. Qvod enim de colendis placitis majorum, de peculiari temperamento gentis, de obſervandis ſanctionibus regni, de fide Senatorum Ordinisq; eqveſtris, de rationibus deniq; militaribus hic recitatur, notum omne eſt, & ſolum certè non ſuffecturum. Alia eruenda, plura expetenda ſubſidia regni habes, mea Polonia, modo utaris, nec tarda ſis ad occaſiones, nec ad mutationes proclivis. Mutationibus, ſi qvæ exiſtant, remedia opponas maturam. Interregnorum vices longas procul habeas & deteſteris. Didiciſti interregnorum fata. Nocuerunt regnis aliis, nocebunt tibi, ſi diuturniora. Advigilaſti nuper ſatis, & cum tot, mirandùm, diverſa Senatorum Nobilitatisq; ſtudia eſſent, præcidiſti moram electioni, ſuſtuliſti interregnùm, vitaſti diſcordiam, unde promptum alioqvin ſeditionibus, turbis, bello civili alimentum.

XXVIII.

Ducimus qvoq; inſtituto convenire, ut Poloniæ attingamus leges. *(ee)* Multis videtur, gentem bello aſſvetam de legibus parum laborare. Illud de populo Martio verum. Hoc nullatenus concedendum. Eo minus, qvòd cura belli non tollat leges; Contra leges armis, arma legibus innitantur. Exemplo Princeps, cui non togæ ſolum, ſed belli etiam artes diſcendæ. Et vero demus, curâ armorum turbari interdum leges poſſe, everti tamen poſſe, confidenter negamus. Manifeſtum alioqvi, & publicis notum argumentis, habere ſuas Poloniam leges, habere curias, habere tribunalia. Utrisqve additam dicundi juris poteſtatem. Vetuſti retrò

trò ævi documenta multa. Memorabile ſaltem hic ad poſteros eſt, juri Teutonico olim in Polonia fuiſſe locum, fuiſſe honorem. Illud vulgari nomine Magdeburgicum appellatur. Hujus introducendi Auctor non Caſimirus M. ùt tradit Joach. Paſtorius, à Johanne Caſimiro, dum regnaret, ad ſcribendam Sarmatarum hiſtoriam conductus, ſed Lesko Niger. Cauſam exponit Conringius, multus in hoc argumento, nec indiligens diplomatis, qvod Paſtorium deceperat, Caſimiriani cenſor. Et vix eſt, ut aſſentiar Arthuro Duckio Anglo, qvi Caſimiro accepta refert auſpicia primo inſtituti, deinde abrogati Magdeburgici Juris.

XXIX.

Servet diſſertatio formam. Dictum de legibus: inſiſtamus ordini, & referamus de qvibusdam. Leges comitetur conſvetudo, qvam invaluiſſe accepimus poſt leges, ordiamur à furto. Furtum pecunia redimitur. Pœna ſi eſt, certe non eſt capitalis. Moribus Lithvanicis res furtim ablata ad Dominum non redit. Inventori qvoqve non cedit. Solum hujus opus, perferre ad judicem; Judex ſervat ſibi. Via ad recuperandum Domino intercluſa; remedium vindicandi nullum. *(nn)* Veniamus ad tutelam. Finitur tutelæ munus, finito qvinto decimo anno. Secus, qvam apud alias gentes. Alienandi multo ſerior facultas. Initium qvintus & vigeſimus annus. Seqvitur diverſitas diverſitatem. Liqvet hæc in multis. Argumenta habemus in prædio dotali, & jure teſtandi. Ignotum ibi nomen jusjurandum, qvod calumniæ appellant juſtitiæ ſacerdotes. Hactenus diſcrepat à Qviritium jure. Mallent multi, ut conveniret ſemper, ut diſcreparet nunqvam. *(oo)* Præſertim ſi juſta ſubeſt cauſa, ſi religio movet divini juris, ſi ſanctitas jubet innatæ legis. Averſatur Deus homicidia, homicidiorum impunitatem maximè. Optamus, ut omnes agnoſcant. Magni, an mediocres, an minimi, nil refert. Eodem omnes apud Deum cenſentur jure. Qvi regulam omnibus & ſingulis eſſe voluit. NON OCCIDES. Homini adeo in hominem nulla poteſtas necis. Deus vitam dedit. Deus adimere ſolus poteſt, ſolus vult. Teneat ergo ſua interfectores pœna. Sed qvæ reſpondeat delicto, qvæ penſet delicti

atro-

atrocitatem, & mensuram impleat divinæ legis. Non levis mulcta, sed supplicium poscitur. Luat sangvine, qvi sangvinem profudit. Propterea nemo sibi indulgeat, nemo sua abutatur dignitate. Homicidium vindicandum morte est. (*pp*) Hæc sententia summi judicis. Hæc norma regnorum erit rerumq; publicarum omnium. Vos appello, Sarmatici Nobiles. Sarmatiæ munimentum estis. Justitiæ qvoq; sitis. Eritis certe. Vestra exempla utilia regno, salutaria sunt vobis. Manus adferre hominem homini, ne sinatis. Sævitia est, non libertas, occidere qvenqvam sine causa. Etiam nulla libertas, qvæ contra leges. Legum vero hic nexus. Constitutæ cedunt divinis, divinæ regunt constitutas. Qvicqvid peccatur in utrasqve, peccatur in Deum, in vicarium Dei. Illud impietatis est, hoc improbitatis. Vos, qvi animum pro regno habetis, qvi curas pro regni gloria suscipitis, temperate gladiis adversus plebejos. Nunqvam temperate adversus Hostes. Barbaros istos dico, &, ut fama est, jam jam ex Scythia profecturos. Cavete, ne se, ne suos ditionibus vestris infundant.

(nn) *Ceteroqvin de usu juris Ro. in foris Poloniæ vid. Duck. l. 2. cap. 11.*

(oo) *Accusat in hoc capite Polonos Spreng. d. l. & discrimen eorum notat, qvo asserunt homicidium aliud capitale, aliud civile esse.*

(pp) *Vellem hic sanius locutus esset Th. Hobbesius de Civ. cap. 6. p. 109. ubi non parum derogat innato juri, Deo ipsi, hujus auctori.*

XXX.

Tædet hic morari. Resposcit, ut qvales olim Sarmatæ fuerint, dispiciam. Male apud Tacitum audiunt. Primo ignavia, deinde levior armatura exprobratur: postremo imbellium inuritur nota. (*hh*) Dubites fortasse, an assentiaris scriptori augustæ historiæ. Celeres subiti gentis impetus, celeres animorum motus facile aliud persvadent. Minus in Sarmatas iniqvi rerum Scythicarum Conditores. Facit nobiscum Pomponius Lætus, vir in eruenda antiqvitate sicut diligens, ita acris. Is ex annalibus, qvos excussit, optimis tradit, gentem fuisse ferocissimam, & hominum cædibus assvetam. (*ii*) Alibi recitat obstinationem gentis. Præter hanc pugnandi ardorem. (*kk*) Promendum hic suffragium Flori. Qvi tradit, Sarmatis non æstimari pacem, imo ne intelligi qvidem. (*ll*) Hæc qvam conciliare arduum, tam promtum, ab altero dissentire. Sed causa dissentientis justa, ratio dissentiendi sufficiens esse debet.

XXXI.

Spectamus metam. Sed pauca restant, anteqvam perveniamus. Expediemus qvasi in transcursu qvodam. Dignum labore momentum, qvod ad excutiendum veteris Sarmatiæ statum pertinet. Illatum genti bellum à Romanis. (*mm*) Penetratum usqve ad regionis fines. Viscera à bello intacta. Augusto Danubius belli Sarmatici terminus erat. Feliciores Teutonici Imperatores. Conradus cognomento Saliqvus vectigalem fecit. Henricus II. Boleslaum beneficiario jure sibi obligavit. (*nn*) Certa hujus rei argumenta servamus historico instituto. De cætero Polonicorum dissensus scriptorum nil obest causæ. Nimis afferunt nova, & solidæ antiqvitatis nihil.

(hh) *Nihil tam ad pedestrem pugnam ignavum esse scribit, qvam Sarmatas. Et non tacite innuit, parum ipsis animi esse, ereptis eqvis, cum tradit, adempta eqvorum pernicitate, velut vinctos cædi. Non multo post levi gladio, inermes vocat. Hist. 1.*

(ii) *Ro. Hist. Comp. Ed. A. 1510. in Constant.*

(kk) *In Valentin.*

(ll) *Meminit Tacitus Roxolanorum. Hi Willichio Basternæ, aliis Russi Moschiq; sunt. De qvibus vid. Carolus Stephanus Dict. Hist. Geogr. & doctissimus Italus Hirol. Canin. ad 1. H. Tac. c. 79, 1.*

(mm) *Nil viritatis habent, qvæ huc affert Hermannus Hermes cap. 4. de Imp. Ro. illud multo magis mirandum, qvod scripsit, Boleslaum ab Ottone M. creatum Regem. Non minus Galli cujusdam erratum est, qvi Lecho primum tribuit insigne Regium. Nulla causa, nisi accuratæ negligentia lectionis. Ignorantiam enim vix tantis tribuerim Viris.*

XXXII.

Vetera hæc sunt. Mittamus. Nec tamen committamus, ut horum memoria exolescat. Nos desinimus ne progrediamur ultra legem. Desinendum vero in voto est. Votum præcedat, qvicqvid amor publici boni expressit. Struit sæpe fortuna vicissitudines. His amovendis comparare præsidium, felicis regni est. (*ee*) Comparetis, Sarmatæ. Imminent barbari ex diversis locis. Hos depellere, æternæ pretium laudis. Dissidere ab se invicem domi, & pugnare sententiis, hosti expedit, non Vobis. Ante bellum de belli instrumentis cogitandum. Opes, aurum, argentum bellantium robur, bellorum nervus. (*ff*) Illa, cum suppetunt, conservanda, cum desunt, acqvirenda. Amittere hæc, & inania consectari, est suppeditare materiam crescendi aliis, aperire viam ambitioni hostis, emere demùm periculum brevi & mox cessatura voluptate. Vos, Sarmatæ, melioris capaces fortunæ, meliorem animum servate. (*gg*) Utilitas, gloria ad Vos redundabit. Gnara bellandi Nobilitas

Vobis murus & firmamentum. Legiones validæ, dummodo concordes, exitiosæ regno, si discordes. Prospicite vobis. Impetus Tatarorum metuendus. His prædandi irritamentum Podolia, qvâ Meridiem spectat. Communite tandem itinera versus illam terram. Volhyniam & Borysthenem potissimam curæ vestræ partem credite. Qvanqvam inde jam major impendeat metus. Vires, opes, cogitationes omnes vertite in bellum externum. Vitate intestinum. Pugnate pro fide regis, pro salute regni. Obtestatur Vos Christianus Orbis, ut hoc tempore audendo paratissimi, faciendo felicissimi, vincendo admirabiles sitis. Honos Dei est, qvem defenditis, libertas vestra, qvam propugnatis. Ite ergo ad arma. Numen fortunet armatos, fortunet expeditionem. Festinate, qvod agitis. Expectat vos victoria, & invitat.

(ee) *Indicandum hic esset, utrum Germaniæ finibus metuendum sit à Sarmatis. Qvod cum negem ex multis causis, alibi perseqvendum ex dignitate argumenti est. Interim vid. aut. Not. & strict. p. 62.*

(ff) *Tac. Hist. II. Pompejus Caimus paral. Polit. partit. p. 29.*

(gg) *Multi hic notant Sarmatiæ gentem. Alii nec contumeliis abstinent. Graviter monet Staravolscius. Hauriant Poloni, qvod salutare est, à Polonico Scriptore. Cæteroqvin multæ hic lites de scopo Reip. Polonicæ. Dissidium omnibus notum, qvod inter D. Conringium, & personatum Marinium exarsit. Non ausim me interponere judicem. Cum privatim sentiendi rationem habeam.*

Hist. Polon
a, gener